

Barnens röster – en kunskapskälla

Att göra barn delaktiga i frågor som rör dem

Beskrivning av arbetet i en forskningscirkel om barns delaktighet i den sociala barnvården i Nordmalings kommun.

FoU rapport 2018:46

NORDMALINGS KOMMUN

REGION
VÄSTERBOTTEN

Barnens röster - en kunskapskälla

Att göra barn delaktiga i frågor som rör dem

Beskrivning av arbetet i en forskningscirkel om barns delaktighet i den sociala barnvården i Nordmalings kommun.

Producerad av: Umeå kommun och Region Västerbotten

Författare: Disa Edvall Malm och Maria Clausén Edman, FoU Välfärd, Region Västerbotten

Grafisk form: Helen Bäckman, Region Västerbotten

FoU rapport 2018:46

Innehåll

Sammanfattning	4
Bakgrund	5
Beskrivning av forskningscirkelns upplägg	6
Barns delaktighet	7
Kunskapsgrunden i forskningscirkeln	8
Evidensbaserad praktik EBP eller Praktikbaserad evidens PBE	8
Modell för delaktighet	8
Arbetet i Nordmalings forskningscirkel	10
De sju träffarna	10
Syfte	10
Frågeställningar	10
Speglingar av barnens röster i Nordmaling	11
Att få information och bli lyssnad till	11
Att få stöd att uttrycka sina åsikter och att de tillvaratas.	12
Att få bli involverad i beslutsfattandet samt att få dela makten och ansvaret	13
Att ta vara på barnens erfarenheter	14
Förbättringsområden i Nordmaling	15
MÅL 1: Rutiner för att göra barn delaktiga	15
MÅL 2: Synliggöra socialtjänsten för barn och unga	15
MÅL 3: Uppföljningsmodell för barns delaktighet	15
Presentera för politiker och chefer	16
Några avslutande reflektioner	16
Referenslista	17
MÅL 1: Rutiner för att göra barn delaktiga	19
MÅL 2: Synliggöra socialtjänsten för barn och unga	20
MÅL 3: Uppföljningsmodell för barns delaktighet	21
Tidsplan för Nordmalings arbete med barns delaktighet	22
MÅL 1: Rutiner för att göra barn delaktiga	22
MÅL 2: Synliggöra socialtjänsten för barn och unga	22
MÅL 3: Uppföljningsmodell för barns delaktighet	22
Mål 4: Presentera för politikerna	22

Sammanfattning

I denna rapport beskrivs arbetet som pågått i en forskningscirkel i Nordmalings kommun inom individ och familjeomsorgen. Forskningscirkeln leddes av en forskningsledare och en utvecklingsledare från FoU Välfärd vid Region Västerbotten och pågick från april 2016 till oktober 2017, sammanlagt sju träffar á tre timmar. Deltagarna var IFO-chefen och de socialsekreterare som arbetade med barn och unga, inklusive ensamkommande barn. I forskningscirkeln har deltagarna fått möjlighet att från grunden reflektera över kunskapsområdet barns delaktighet utifrån ett önskemål om att bli mer tillgängliga för barn och unga, utveckla metoder i syfte att göra barn mer delaktiga och kunna ta tillvara deras synpunkter på ett bra sätt.

Forskningscirkelns syfte formulerades på följande sätt:
Tydliggöra motiv, lämpliga former och förutsättningar för barns och ungdomars delaktighet inom individ- och familjeomsorgen i Nordmaling.

Utifrån syftet utkristalliserades följande frågeställningar:

- Varför skall barn och ungdomar vara delaktiga?
- Är vi tillgängliga för barn och ungdomar i Nordmaling?
- Är barn och ungdomar delaktiga i utredningar och insatser?
- Hur kan vi bli mera tillgängliga och tillvarata barns erfarenheter av våra insatser?
- Vilka förutsättningar behövs för att komma dit?
  - organisatoriska delar/rutiner
  - personalens erfarenheter/tyst kunskap.

Deltagarna har tagit del av föreläsningar och litteratur inom kunskapsområdet och bedrivit empiriska studier i form av fokusgrupper och intervjuer med barn och ungdomar. Under träffarna har deltagarna haft möjlighet att under ledning av forskningsledaren analysera data och reflektera över materialet.

Socialtjänstens uppdrag att utveckla barns delaktighet är en grannlaga uppgift som är viktig att belysa ur många olika aspekter. Exempelvis behöver delaktigheten uppmärksammas från ansökan, anmälan till avslutad insats. Information anpassat för barn är vidare en viktig grundsten för att delaktigheten skall vara möjlig. Barns delaktighet kan också utgöra en kunskapskälla för verksamhetsutveckling av den sociala barn och ungdomsvården. Forskningsstudien har sedan utmynnat i att deltagarna formulerat förbättringsområden som de kan arbeta med i sitt dagliga uppdrag med barn och unga i Nordmaling. De vill utveckla rutiner för att göra barn delaktiga, göra socialtjänsten mer tillgänglig och synlig för barn och ungdomar och utveckla en uppföljningsmodell för att ta tillvara barns synpunkter på verksamheten.

Bakgrund

Under våren 2016 tog Nordmalings chef för Individ och familjeomsorgen, Susanne Hansson kontakt med FoU Välfärd för att diskutera kompetensstrategier för samtal med barn. Vilken utbildning är bäst lämpad för Individ och familjeomsorgen inom detta område? Det finns många olika utbildningar och metoder men för mindre kommuner är resurserna begränsade. Man behöver veta om utbildningen kan komma att fungera i praktiken. Dessutom kan det vara svårt att behålla kompetensen i gruppen då personalomsättningen periodvis kan vara hög. Vad ska man satsa på? Frågorna var många och inte helt lätta att svara på. Det kunde vara en god idé att stanna upp och reflektera, skaffa mer kunskap i ämnet och problematisera över vilka behov de hade i sin arbetsgrupp. Vad säger barnen, känner de sig delaktiga? Vad finns för kunskap och erfarenhet i arbetsgruppen? Vilka hinder och möjligheter finns? Vad behöver förbättras? Genom att problematisera över dessa frågor kan det sedan vara lättare att hitta vägar för att utveckla arbetet.

Barns delaktighet är ett prioriterat område som stöds både av SKL (Sveriges kommuner och landsting) och Socialstyrelsen och därför pågår många projekt runt om i landet. Ett exempel på hur man kan arbeta med barns delaktighet är genom forskningscirklar, som också bedrivs i flera kommuner i landet. Forskningscirklar är en form av studiecirkel där en reflekterande dialog mellan forskare och praktiker förs. Kunskapsbehoven formuleras tillsammans utifrån deltagarnas praktik. På så sätt ges möjlighet att skärskåda forskning och praktiska erfarenheter för att utveckla och använda kunskaperna på ett nytt sätt. Med hjälp av deltagarnas samtal och reflektion kan ny kunskap och nya perspektiv framträda. Forskningscirkeln bidrar till erfarenhetsutbyte och forskningsanknytning samt utvecklar individer i sin yrkesroll och arbetsgruppen i sin helhet. Tre olika former av cirklar beskrivs av Lönnback & Östberg; cirklar för kunskapsför djupning, cirklar i verksamhetsnära forskning, forskning och utvärdering samt den tredje formen cirklar i utvecklingsarbete.¹

Forskningscirklar med fokus på barns delaktighet har genomförts i ett projekt som startades av Allmänna Barnhuset i samarbete med Maskrosbarn och syftade till att utveckla arbetssätt och hållbara strukturer för en ökad brukarmedverkan i socialt arbete med barn och ungdomar.² I projektet använde man sig av forskningscirklar för att ge deltagarna möjlighet att från grunden få chansen att reflektera över kunskapsområdet. Projektet redovisades i en bok³ "Barnen vill - Vågar vi" som blivit en viktig inspirationskälla för utvecklingsarbetet vad gäller barns delaktighet i den sociala barnvården.

I Västerbotten har FoU Välfärd, Barn och Unga ett uppdrag att arbeta med barns delaktighet och erbjud kommuner att delta i forskningscirklar ledda av en forskningsledare och en utvecklingsledare. Två kommuner anmälde intresse och förutom Nordmalings kommun genomförde Umeå kommun en forskningscirkel.

Vid Nordmalings IFO pågick sen en tid tillbaka en diskussion om att bli mera tillgängliga för barn och unga i kommunen. Exempelvis har samtalsrummet blivit omgjort av Föreningen Maskrosbarn inom det nationella projektet "Pimp my soc".

För att gå vidare med utvecklingsarbetet att öka tillgängligheten för barn och unga antogs erbjudandet om att delta i en forskningscirkel. Personalen var positiva och åtta personer i arbetsgruppen inklusive IFO-chefen deltog. I gruppen ingick socialsekreterare som arbetar med barn och unga, inklusive socialsekreterare som arbetar med ensamkommande barn. Forskningscirkeln leddes av forskningsledare Disa Edvall Malm och utvecklingsledare Maria Clausen Edman, båda socionomer.

Målet forskningscirkeln i Nordmaling arbetat med har varit:

- Rutiner för att göra barn delaktiga
- Synliggörande av socialtjänsten
- Uppföljningsmodell för barns delaktighet

1. Lönnback, E-B. & Östberg, F. (2007). *Forskningscirklar - för kunskapsför djupning och utvecklingsarbete*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten (FoU) Rapport U-serien nr 6/7 AWJ tryck AB

2. Projektet omfattade ett flertal FoU-cirklar runt om i landet och där 37 kommuner var involverade i arbetet. Hur det genomfördes och vad det utmynnade i finns dokumenterat i: Hyvönen, U. & Alexandersson, K. (2014). *Barnen vill - vågar vi*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

3. Hyvönen, U. & Alexandersson, K. (2014). *Barnen vill - vågar vi*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Beskrivning av forskningscirkelns upplägg

FoU-cirkeln inleddes med en kickoff i april 2016 och pågick sedan fram till oktober 2017. Sammantaget genomfördes sju träffar under cirka 3 timmar vid varje tillfälle. Mellan vissa träffar hade deltagarna även egna uppgifter som de skulle genomföra och som var knutna till cirkeln. FoU-cirkelns upplägg ser ut som följer:

1. Problemformulering/Forskningsfrågor (Träff 1)

- Föreläsning om barns delaktighet
- Föreläsning om evidensbaserad praktik EBP och Shiers delaktighetstrappa
- Arbete med forskningsfråga. Mål, syfte och frågeställningar.

2. Design (Träff 2)

- Föreläsning om datainsamlingsmetoder
- Kunskapskällor, informanter, intervjuer
- Hur analyserar man intervjuer

3. Datainsamling och tematisering (egen uppgift) (Träff 3)

- Kunskaps- och erfarenhetsinsamling
- Analys av "det egna" materialet
- Första tematisering av det empiriska materialet.

4. Gemensam analys (Träff 4 - 5)

- Presentation av materialet i grupp
- Systematisering av materialet. Finns skillnader, likheter.
- Väcks nya frågor
- En kunskapsöversikt presenteras
- Litteratur att läsa till nästa möte

5. Genomläsning och reflektion över forskning på området (egen uppgift)

- Genomläsning av relevant forskning.
- Göra egna reflektioner om forskning stämmer överens eller inte med egna erfarenheter

6. Gemensamma reflektioner över förhållandet mellan empiri och forskning på området (Träff 4 och 5)

- Vad i empirin kan bekräftas i forskning?
- Finns det något som inte överensstämmer?
- Får praktiken en ny belysning?
- Finns det likartade/olikartade uppfattningar kring dessa frågor?
- Finns det likheter/skillnader mellan olika verksamhetsområden?

7. Idéer om förändring (Träff 5 - 6)

- Hur vill vi förändra barns delaktighet
- Föreläsning om att iscensätta förändring
- Vad behöver vi göra för att åstadkomma förändringar

8. FoU Välfärd sammanställer en rapport

9. Gemensam uppföljningsträff av rapporten (Träff 7)

Barns delaktighet

Faktaruta: Den sociala barnvården är den verksamhet för barn och unga som socialnämnden eller motsvarande nämnd ansvarar för, vilket för denna forskningscirkel innebär den sociala barnvård som Nordmaling kommun bedriver inom Individ och familjeomsorgen, IFO.

För att utveckla välfärden och skapa dialog mellan staten och medborgarna har brukarmedverkan kommit att bli allt viktigare.⁴ När det gäller barns brukarmedverkan är det vanligare och kanske enklare att prata om barns delaktighet. Detta har dels att göra med att barnets förmåga att delta i frågor som rör dem skiljer sig beroende på barnets ålder, och dels att barnet står under vårdnadshavarens ansvar och inte alltid aktivt kan delta⁵ i beslut som rör dem.⁶ Det är också viktigt att skilja på barnperspektiv som innebär vuxnas syn på barnet och barnets perspektiv som handlar om att tillvarata barnets egen röst om hur det ser på sin värld, sin situation och sig själv.

Delaktighet inom den sociala barn- och ungdomsvården är inte helt oproblematisk. Här finns ett dubbelt maktförhållande inte bara mellan barnet och vårdnadshavaren utan också mellan barnet/familjen och den professionella socialarbetaren. De barn och föräldrar som är aktuella inom den sociala barn och ungdomsvården genom ansökan eller anmälan kan inte alltid välja bort den beslutade insatsen.⁷ Det går därför inte att bortse att barns delaktighet inom den sociala barn och ungdomsvården sker både med ett stödjande och kontrollerande förhållningssätt⁸ vilket gör frågan etiskt viktig att diskutera och förhålla sig till.⁹

Vidare finns många anledningar till varför barn ska vara delaktiga i frågor som rör dem. Tre av de mera framträdande motiven brukar beskrivas följande; 1. Det som regleras i lagen, det vill säga barnets rättighet att få göra sin röst hörd, 2. Att det ger myndigheter möjlighet till bättre bedömningar, beslut och resultat och 3. Att barnen får stöd som de själva kan förstå och bli stärkta av.

Sverige har åtagit sig att så långt som möjligt följa FN:s Barnkonvention om barns rättigheter vid alla beslut som rör barn. Det är först och främst artikel 12 som handlar om barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem. För den sociala barnvården regleras barnens delaktighet av såväl Socialtjänstlagen, SoL (2001:453), Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU samt Föräldrabalken, (1949:381) FB. Även riktlinjerna i socialtjänstens utredningsverktyg, Barns behov i centrum BBIC, betonar att barnet ska komma till tals i beslutsunderlaget. Det ska tydligt framgå vad som är barnets uppfattning och om barnet inte kommit till tals ska skälet till det också dokumenteras.¹⁰

Ett vanligt argument för att ta hänsyn till barnets perspektiv handlar om att stödet till barnet blir mera framgångsrikt.¹¹ Forskning visar att när myndigheter tar hänsyn till barnens åsikter vid beslut och planering blir insatserna mer realistiska och fullföljs oftare. Delaktigheten medför också många psykologiska vinster för barnen, exempelvis; ökad förmåga att hantera familjerelationer, ökat självförtroende och att reducera stress och ångest.¹²

När vi pratar om barns delaktighet kan inflytandet ske på olika nivåer; individ, verksamhets/grupp och strukturell nivå. Med Individnivån avses att det enskilda barnet får inflytande i frågor som rör dem personligen. Beroende på barnets ålder och mognad tillåter vuxna att barnet får komma till tals med egna tankar erfarenheter och önskingar.

På verksamhets- eller gruppnivå avses att en grupp individer får komma till tals exempelvis genom att svara på enkäter, delta i paneler, fokusgrupper eller på något annat sätt få berätta vad de anser om de insatser de tagit del av. Strukturell nivå avser en nivå i samhället eller organisationen, exempelvis olika former av brukarråd som får komma till tals inom organisationen eller att någon intresseorganisation driver frågor på en mera samhällelig basis. För barn och unga inom den sociala barnvården finns ingen riktigt stark brukarorganisation, men en som ändå kan nämnas är Maskrosbarn.¹³

4. Hividen, B. och Johansson, H. (2007). *Citizenship in Nordic Welfare States*. Taylor and Francis, Storbritannien.

5. *Delaktighet kan också vara att barnet förstår det beslut som fattas även om de inte är vad barnet just då ger uttryck för. Se vidare Shire*

6. Hyvönen, U. & Alexandersson, K. (2014)

7. Hyvönen, U. & Alexandersson, K. (2014)

8. Edvall, Malm, D (2012). *Det socio-polisiära handlingsnätet om samverkan mellan polis och socialtjänst kring ungdomars kriminalitet och missbruk*. Umeå universitet: avhandling

9. Socialstyrelsen. (2015). *Etiska aspekter på att lyssna på barn i familjehem - mål, komplikationer och konflikter*. Stockholm: Socialstyrelsen

10. *Barns behov i centrum*, www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/bbic

11. McLeod, A. (2007). *Whose agenda? Issues of power and relationship when listening to looked-after young people*. *Child & family social work*, 12(3), pp. 278–286.

12. Gilligan, R. (2002). *The importance of listening to the child in foster care*. London. Jessica Kingsley.

13. Hyvönen, U. & Alexandersson, K. (2014). *Barnen vill - vägar vi*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Kunskapsgrunden i forskningscirkeln

För att ge deltagarna en förståelse av barns delaktighet har Nordmalings forskningscirkel i första hand använt sig av tre dokument som referensram. Det första är den skrift "Barnen vill - Vågar vi" som arbetades fram vid det nationella projektet kring barns delaktighet som finansierades av Stiftelsen Allmänna Barnhuset.¹⁴ Det andra dokumentet är Shiers delaktighetsmodell som ger vägledning om hur barnkonventionens krav om barns rätt att höras kan uppnås.¹⁵ Modellen beskriver delaktighet på fem nivåer som vi återkommer till sedan. Utöver dessa två dokument användes också en kunskapsöversikt kring barns delaktighet i den sociala barnvården som skrevs inom ramen för FoU-cirkeln i Umeå.¹⁶

Evidensbaserad praktik EBP eller

Praktikbaserad evidens PBE

Arbetet med Nordmalings forskningscirkel har varit ett lärande och kunskapsutveckling för en evidensbaserad praktik EBP där barnens åsikter blir en källa till kunskap. I detta sammanhang har EBP betraktas som en process vilket innebär en kritisk bedömning av all den kunskap och information som omgärdar en viss fråga eller klient och som kan vara av värde (fungera) för att uppnå ett önskvärt resultat. Att arbeta enligt EBP innebär att barnets åsikter i lika stor grad ska vägas in i beslutsprocessen som den situation barnet lever i och den bästa tillgängliga kunskapen. Den som sammanfogar alla delar och kan göra rimliga bedömningar är exempelvis socialsekreteraren.

Forskningscirkel som metod innebär att arbetet mera bygger på praktikbaserad evidens PBE.¹⁸ Avby (2016) menar att PBE mera handlar om att tillvarata socialarbetarens vardagskunskap så kallad "tyst kunskap" som kommer i uttryck i samspelet med andra och är kopplat till: klokhet, visdom, personliga värderingar och uppfattningar, djup begrundan och utbildning. Den kunskap som deltagarna arbetar fram i forskningscirkeln kommer från det vardagliga praktiska arbetet och speglas i intervjuerna med barnen och analyseras med hjälp av bästa tillgängliga kunskap. Analyserna görs av den professionella expertisen; socialsekreterarna, Ifo-chefen, forsknings- och utvecklingsledarna.

Modell för delaktighet

Ett viktigt underlag för Nordmalings forskningscirkel är Shiers modell för barns delaktighet. Det är en modell för att öka barns delaktighet i enlighet med barnkonventionen.¹⁹

Modellen tydliggör att barns delaktighet kan uttryckas i fem olika nivåer av delaktighet:

- 1. Vuxna lyssnar på barn.** De vuxna är verkligen beredda att lyssna på vad barnet uttrycker och arbetar på ett sätt som gör detta möjligt.
- 2. Barn får stöd att uttrycka sina åsikter.** Vuxna ger barnet utrymme att uttrycka sig genom att ge sitt stöd, t.ex. kommunikationsstöd och positiv förstärkning.
- 3. Hänsyn tas till barnets åsikter.** Vuxna väger in det barnet säger, men det innebär inte automatiskt att beslutet blir enligt barnets önskemål. Barnet behöver återkoppling och förklaring på hur och varför ett visst beslut fattades.
- 4. Barn är inblandade i beslutsprocesser.** Här har barnet tagit steget från att bli rådfrågad till att ha en aktiv påverkan. Barn och vuxna möts, planerar och fattar beslut tillsammans.
- 5. Barn delar makt och ansvar när beslut fattas.** Det medför att vuxna får avsäga sig en del av sin makt.

På dessa nivåer menar Shier (2001) att både individer och organisationer kan vara olika mycket engagerade i barns delaktighet. Graden av engagemang beskriver Shier i form av tre steg: öppningar, möjligheter och skyldigheter. Kortfattat innebär öppningar att den professionelle har en vilja att bjuda in barnen att vara delaktiga på de olika nivåerna. Med det menas att den enskilde socialarbetarens handlingar och inställning till att göra barnet delaktigt får betydelse. Möjligheter innebär att det inte enbart finns en vilja utan också möjligheter för en professionell eller organisation att arbeta på de olika nivåerna. Det kan handla om resurser i form av arbetstid, särskilda färdigheter och kunskaper. Slutligen innebär skyldigheter att det finns en policy som medför att organisationen och personalen har skyldigheter att arbeta på ett sätt som möjliggör en särskild grad av delaktighet för barn.

14. Projektet omfattade ett flertal FoU-cirklar runt om i landet och där 37 kommuner var involverade i arbetet. Hur det genomfördes och vad det utmynnade i finns dokumenterat i: Hyvönen, U. & Alexandersson, K. (2014). *Barnen vill - vågar vi*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

15. Shier, H. (2001). *Pathways to Participation; Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decisionmaking, in line with Article 12 1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child.* *Children & Society* (vol 15), pp 107-117.

16. Hjelte, J. *Barns delaktighet. Hur och varför - en kunskapsöversikt om motiv, former och villkorande faktorer för att barn och unga ska vara delaktiga i den sociala barnvården.* FoU Välfärd Region Västerbotten 2017:43.

17. Avby, G. (2015). *Evidence in practice: on knowledge use and learning in social work.* Linköpings Universitet: avhandling

18. Avby, G. (2015)

19. Shier, H. (2001)

Nivå 5 Barn delar makt och ansvar över beslutsfattande	Öppning nivå 5 Är jag som vuxen beredd att dela inflytande och ansvar med barn?	Möjlighet nivå 5: Finns det ett förfarande som möjliggör för barn och vuxna att dela inflytande och ansvar över beslut?	Skyldighet nivå 5: Är det ett policykrav att barn och vuxna delar inflytande och ansvar över beslut?
Nivå 4 Barn involveras i beslutsfattande processer	Öppning nivå 4: Är jag beredd att låta barn delta i mina beslutsfattande processer?	Möjlighet nivå 4: Finns ett förfarande som möjlighet för barn att delta i beslutsfattande processer?	Skyldighet nivå 4: Är det ett policykrav att barn ska vara involverade i beslutsfattande processer?
Nivå 3 Barns åsikter och synpunkter beaktas	Öppning nivå 3: Är jag beredd att beakta barns åsikter och synpunkter?	Möjlighet nivå 3: Möjliggör den beslutsfattande processen att barn åsikter och synpunkter beaktas?	Skyldighet nivå 3: Är det ett policykrav att barns åsikter och synpunkter ska vägas in i beslutsfattande?
Nivå 2 Barn får stöd i att uttrycka sina åsikter och synpunkter	Öppning nivå 2: Är jag beredd att stödja barn att uttrycka sina åsikter och synpunkter?	Möjlighet nivå 2: Har jag tillgång till olika aktiviteter och metoder som stödjer barn att uttrycka åsikter och synpunkter?	Skyldighet nivå 2: Är det ett policykrav att barn skall uttrycka sina åsikter och synpunkter?
Börja här: Nivå 1 Barn blir lyssnade till	Öppning nivå 1: Är du beredd att	Möjlighet nivå 1: Arbetar du på ett sätt som möjliggör att barn blir lyssnade till?	Skyldighet nivå 1: Är det ett policykrav att barn ska bli lyssnade till

Shiers modell omfattar inte information som en delaktighetsnivå. Andra studier kring barns delaktighet har dock visat att information kan vara en viktig del av socialsekreterarnas arbete med barn även om informationen i sig inte är tillräcklig för att räknas som delaktighet.²⁰ Det är också viktigt att barnen inte bara fått information utan att de också förstått vad informationen omfattar.²¹ I Nordmalings analys av det empiriska materialet har vi lagt till information som en ytterligare nivå.

20. Hjelte, J. (2016)

21. Hermodsson, A. & Hansson, C. (2005). *Demokrati i det lilla? Ungdomars delaktighet i sin behandling. Forskningsrapport nr . 2/2005. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.*

Arbetet i Nordmalings forskningscirkel

Forskningscirkelarna har bedrivits under sju träffar. Det startade med en "kick off" och sedan fem träffar och i oktober 2017 anordnades en avslutande träff. Mellan träffarna har deltagarna arbetat med litteraturstudier och egna uppgifter på hemmaplan, såsom fokusgruppsintervjuer och barnintervjuer.

De sju träffarna

Vid forskningscirkelns "Kick off" fick deltagarna information om hur en forskningscirkel kan gå till och hur man genomfört forskningscirkel²² i Stiftelsen Allmänna Barnhuset regi.²³ Vid denna träff diskuterade deltagarna också vad de ville ta reda på inför starten av forskningscirkeln. Diskussionen kan sammanfattas i följande punkter:

- Hur kan vi få gemensamma utgångspunkter/metodstöd?
- Hur kan vi anpassa arbetet utifrån olika barns ålder och mognad?
- Hur kan vi skydda barnen - etiska dilemman?
- Hur kan barnens utredningar bli bättre utifrån barns delaktighet?
- Hur kan vi bli mer tillgängliga?

Vid första riktiga cirkeltillfället problematiserade och diskuterade vi runt begreppen barns delaktighet och evidensbaserad praktik EBP. Deltagarna arbetade i mindre grupper kring frågor om: Vad ville de veta mer om och varför? Är delaktighet alltid bra? Vad vet de idag och vad vill de undersöka mera? Redovisning av diskussionerna skedde med hjälp av post it lappar där de skrivit ord som beskrev vad som framkommit i samtalet. Utifrån diskussionerna sorterades post it lapparna utifrån fem olika teman/frågor.

- **Tillgänglighet:** Hur vill barn att ett samtal ska gå till? Hur blir socialtjänsten i Nordmaling tillgänglig för barnen.
- **Utvärdering:** Hur får vi reda på om det är rätt insats som barnet får?
- **Bemötande/förhållningssätt:** Barn vill säga sin mening. Hur tar vi hänsyn till barnen?
- **Förutsättningar/verktyg:** Vi har kunskap och erfarenheter men behöver förutsättningar, genom att skapa rutiner och samsyn för barns delaktighet i arbetet.
- **Metoder:** Vilka metoder är bäst att använda? Hur används "den tysta kunskap" som finns. Ta vara på erfarenheter.

Utifrån de teman och förväntningar som utkristalliserades i gruppen fick forskningsledaren i uppgift att formulera ett förslag till mål, syfte och frågeställningar för forskningscirkeln.

Förslaget presenterades därefter för deltagarna vilka ansåg att det överensstämde med deras intentioner och förväntningar. Mål, syfte och frågeställningar kom därför att se ut på följande sätt:

Syfte

Tydliggöra motiv, lämpliga former och förutsättningar för barns och ungdomars delaktighet inom individ- och familjeomsorgen i Nordmaling

Frågeställningar

- Varför skall barn och ungdomar vara delaktiga?
- Är vi tillgängliga för barn och ungdomar i Nordmaling?
- Är barn och ungdomar delaktiga i utredningar och insatser?
- Hur kan vi bli mera tillgängliga och tillvarata barns erfarenheter av våra insatser?
- Vilka förutsättningar behövs för att komma dit?
  - organisatoriska delar/rutiner
  - personalens erfarenheter/tyst kunskap

Nästa steg i arbetet var att deltagarna fick fundera över hur de skulle kunna gå tillväga för att besvara syfte och frågeställningar. Forskningsledaren gjorde en kort genomgång hur man designar en studie och samlar in data. Deltagarna diskuterade vilken eller vilka metoder de kunde använda utifrån syfte och frågeställningar. Även forskningsetiska aspekter diskuterades i valet av metod.²⁴

De bestämde att först genomföra en fokusgruppsintervju i sin egen arbetsgrupp på socialkontoret och utgå ifrån tre olika dilemman som de mött i sitt arbete och använda fallbeskrivningar där dilemmat är tydligt. Med dilemma menas de situationer som de kan stöta på i olika ärenden där de upplever svårigheter med att göra det möjligt för barnet att vara delaktig.

Dilemma 1: När ungdomar inte förstår samhällets struktur (ensamkommande barn)

En fallbeskrivning med ett ensamkommande barn 17 år.

Dilemma 2: När barn påverkas av deras föräldrar (föräldrars konflikter med skolan)

8-årig tjej som inte går i skolan.

Dilemma 3: Hur informerar vi om utredningsprocessen utifrån barn/ungdomars olika åldrar? (Etiskt dilemma)

Här fanns ingen specifik fallbeskrivning.

I fokusgruppen reflekterade deltagarna över dessa tre dilemman med utgångspunkt från forskningsfrågorna, kompletterat med följande frågor: Hur var barnet delaktigt i det aktuella fallet? Vilka medel användes? Hur skulle man kunna göra istället? Fokusgruppsintervjuer spelades in och en sammanställning av resultatet gjordes och analyserades under träff tre i forskningscirkeln.

Deltagarna bestämde också att de skulle göra barnintervjuer. Tre intervjuer genomfördes med tre ungdomar. Intervjuerna spelades in och skrevs ned i sin helhet.

Under träff fem analyserades barnens intervjuer med hjälp av Shiers delaktighetsmodell. Vilka nivåer av delaktighet kunde man se i det som framkom i intervjuerna. Följande frågor ställdes i förhållande till intervjumaterialet.

- Upplever barnen att de får information?
- Upplever barnen att de blir lyssnade på?
- Upplever barnen att de fått stöd att uttrycka sina åsikter?
- Upplever barnen att de har möjlighet att påverka?
- Upplever barnen att de får delta i besluten som fattas?

Forskningsledaren kopplade aktuell forskning till den aktuella analysen. Deltagarna fick sedan i uppgift att till nästa tillfälle diskutera följande frågor med utgångspunkt från intervjuer och den forskning som presenterades:

- Hur vill vi att barn skall vara delaktiga hos oss?
- Hur och vad behöver vi förändra för att barn ska känna sig delaktiga (utifrån den kunskap vi har idag)
- Hur gör andra? (Finns det goda exempel ni vill ta fasta på?)

Utifrån de förbättringsbehov som framträtt under arbetet med forskningscirkeln tog deltagarna fram ett förslag på förbättringar som de planerar att genomföra i sitt arbete.

Vid den avslutande träffen diskuterade deltagarna hur de skulle fortsätta sitt arbete med barns delaktighet i Nordmaling samt innehållet i föreliggande rapport. Dessutom gjordes en utvärdering av hur deltagarna upplevt arbetet med forskningscirkeln.

Speglingar av barnens röster i Nordmaling

Fortsättningsvis i rapporten kommer vi att visa resultaten av gruppintervjun, diskussioner från träffarna, intervjuerna av barnen och den litteratur som ingått i arbetet.

Med utgångspunkt från Shiers fem nivåer av delaktighet²⁵ sorterar vi resultaten från forskningscirkeln om barns delaktighet i Nordmaling. Diskussionerna i forskningscirkeln har mest kommit att handla om hur socialsekreterarna enskilt och i gruppen gör och hur de kan utveckla arbetet med att göra barn och unga mera delaktiga, det vill säga mest öppningar och möjligheter enligt Shiers nivåer.

Först och främst är det barnets ålder och mognad²⁶ som påverkar graden av barnets möjligheter till delaktighet. Men oavsett ålder är det lagstiftningen som styr mycket av socialtjänstens möjlighet och skyldighet att göra barnen delaktiga i processer som rör dem.

Att få information och bli lyssnad till

Som vi tidigare presenterat så innehåller Shiers modell inte någon nivå av information. Men i våra resultat valde vi att ta med information som en ytterligare nivå eftersom många andra forskare menar att just information kan vara en förutsättning till delaktighet. Det är dock viktigt att komma ihåg att enbart informera barnet om vad som exempelvis ska hända i utredningen inte räknas som att barnet är delaktigt i utredningen.²⁷

En av de intervjuade ungdomarna menar att det är viktigt att det redan i kallelsen till mötet framgår varför de blir kallade till mötet. Om det är tydligt slipper både föräldrar och barnet spekulera varför mötet ska hållas. Barnet själv skulle inte våga ringa och fråga varför de blivit kallat, och därför är det viktigt med tydlig information redan i inbjudan. Hur viktigt det är för placerade barn att få information om vart de ska vända sig om det händer något, är även något som tas upp i en beskrivning gjord av ett brukarråd i Sollentuna kommun med placerade ungdomar. Dessa ungdomar menar att bra information ger dem trygghet och kan i ytterligheterna handla om liv och död.²⁸

25. Shier, H. (2001)

26. Socialstyrelsen. (2015). *Bedöma barns mognad för delaktighet - Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården*. Stockholm:

27. Bell, M. (2002). *Promoting childrens rights through the use of relationship*. *Child & family social work*, 7(1), pp. 1-11.

28. Artikel i *Akademikern* 19 sep 2016 Tema barn: Hon vet hur socialtjänsten blir bättre.

22. Claezon, I. (2008). *Att göra skillnad - könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

23. Hyvönen, U. & Alexandersson, K. (2014)

24. Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Ett dilemma som diskuterades under fokusgruppsintervjun var att det kan vara svårt att nå fram till en del barn, vars föräldrar verkligen inte vill att socialtjänsten ska prata med barnet. Det handlar då ofta om yngre barn. Även om det finns lagstöd att socialtjänsten ska höra barnets åsikt så kan eller vet inte barnet om de får säga sin mening för föräldrarna. Det kan också vara så att barnet i extrema fall inte vågar säga sin mening med rädsla för vad som kan hända när barnet kommer hem. Detta är naturligtvis en svår situation för alla parter.

Deltagarna i forskningscirkeln resonerade att i sådana situationer är det viktigt att ha tydliga rutiner att arbeta efter om barnet inte vill eller kan berätta. Det kan ändå ha sätts ett frö för framtiden att barnet har rätt att prata om sin situation med andra. Vidare resonerar deltagarna om att utveckla kontakten med barnet genom att erbjuda samtal i andra miljöer än socialtjänstens kontor. Det är inte heller säkert att barnen per automatik ska följa föräldrarna på möten. Har familjen exempelvis inte tillgång till barnvakt skulle socialtjänsten kunna erbjuda det.

Intervjuerna med barnen bekräftar deltagarnas bild av att det är viktigt att lyssna på barnen. En av de intervjuade ger en bild av att hen upplevt att det alltid varit föräldrarna som fått komma till tals.

"Vars jag än har varit har det alltid varit mamma och pappa som pratar och ingen lyssnar på mig. Så då vart det bara den här vanan att "aja, det är ju dom som ska få sin hjälp"... Så sitter man här och ropar på hjälp, asså.."
Barn i Nordmaling 2017

Upplevelsen som beskrivs av tonåringen är att det är föräldrarna som får stödet och inte barnet.

När det handlar om ensamkommande barn menar deltagarna i fokusgruppen att det kan vara mycket svårt att nå fram med information eller att få barnets åsikt. Det kan vara språkliga och/eller kulturella hinder. Det kan också röra sig om svåra frågor där unga personer egentligen behöver mera stöd men inte kan eller vill ta emot stöd, alternativt att barnet vill ha något annat än det socialtjänsten kan erbjuda.

Ett exempel i intervjuerna var att den ungdom som inte kunde språket inte heller förstår den information hen fick. Ett annat exempel var ett barn med svenska som modersmål som ändå ibland efter mötet inte förstätt vad mötet handlade om. Därför menar deltagarna i forskningscirkeln att det är viktigt att utveckla metoder som gör det lättare att utveckla informationen till barnen och att använda tolk samt andra hjälpmedel för de som inte kan språket.

Forskningen visar att det är avgörande att försäkra sig om ifall barnet fått information och i så fall har barnet verkligen förstätt informationen.²⁹ För att kunna ge barnet en känsla av sammanhang och möjlighet att vara delaktig är det även nödvändigt att göra hela utredningsprocessen begriplig för barnet visar en annan studie.³⁰

Att få stöd att uttrycka sina åsikter och att de tillvaratas.

Shier menar att det är viktigt att professionella agerar på ett sådant sätt att det gör det lätt för barnen att uttrycka sina synpunkter och åsikter. Att ta hänsyn till barnens åsikter vid beslutsfattandet betyder inte att varje beslut måste tas i enlighet med barnens önskemål, däremot att de vägs in lika starkt som andra synpunkter.³¹

Deltagarna i forskningscirkeln diskuterar vikten av att barnen får uttrycka sina önskemål och att de får vara delaktiga i hela processen så att de tydligt kan se att deras åsikter kan påverka beslutet. Även i de fall där barnets önskan inte går att uppfylla. De menar också att man måste komma ihåg att barnen eller den unge kanske inte ens vill sitta på socialkontoret (speciellt i början). Avgörande är då att på olika sätt visa att man bryr sig, exempelvis vara öppen, välkomnande och positiv, analysera och tänka igenom och handla snabbt, men inte för snabbt. Helt enkelt lyssna på dem.

"... så du ba "hallå, ska vi inte lyssna på vad (Kim) har å säga?". Och det är första gången någon ens har frågat vad jag har å säga framför mina föräldrar... Så ja, det var nog... det var ett bra möte för att någon lixom såg en..."
Barn i Nordmaling (Kim ett fingerat namn)

Citatet visar att det är betydelsefullt för barnet att få frågan om sin åsikt.

För barn som har svårt med språket och inte känner till hur beslut fattas och myndigheter fungerar i Sverige blir det en större utmaning för den vuxne att kunna tillvarata barnets åsikter. Dessutom lever ensamkommande barn i en situation där de i mycket liten utsträckning kan påverka beslut som berör dem från exempelvis Migrationsverket. Deltagarna i fokusgruppen pekar på hur viktigt det blir att de ensamkommande barnen känner sig trygga och kan berätta hur de mår.

Munro³² visar i en studie att barn inom samhällsvården har rättigheter att uttrycka sin uppfattning och att dennes perspektiv blir övervägt när beslut om framtiden fattas. Samtidigt finns det studier som visar på att det är viktigare att barnet blir lyssnat på än att de får som de vill.³³

En av de intervjuade gav just ett sådant exempel där socialnämnden beslutade om annat boende för barnet mot dess vilja. Men i efterhand kunde barnet ändå se att det var ett bra beslut för hen.

"ja det är klart, du var också där du hade kommit där och vi pratade om det och jag sa att det är jobbigt att flytta och att jag inte är van där, men nu känner jag inte så. Nu är jag ju van här nu känns det bättre"
Barn i Nordmaling 2017

I citatet svarar barnet på frågan ifall barnet fick möjlighet att berätta om sina tankar kring flytten.

Att få bli involverad i beslutsfattandet samt att få dela makten och ansvaret

På dessa nivåer övergår rådfrågning till ett aktivt deltagande i beslutsfattandet enligt Shier.³⁴

Deltagarna i fokusgruppen reflekterade över svårigheter med att bjuda in barn och unga att delta i beslutsprocessen. Ett exempel i intervjuerna visar också på komplexiteten att vårdnadshavare i högre utsträckning deltar i beslutet än barnet, vilket kan ge barnet en känsla att deras åsikt inte blir tillvaratagen. Detta bekräftas också i andra studier som visar att möten som blir systemorienterade för vuxna och inte barncentrerade gav barnen en känsla av hjälplöshet.³⁵

Intervjuerna visar också att när barnet verkligen får möjlighet att delta i beslutet kan de ge en känsla av stolthet.

“där kände jag mig så stolt, där kändes det som att jag bara ville trycka upp en hand i föräldrarnas ansikte.. kolla på mig, jag är bäst i världen, jag fixade det här. Ni suger.. Man kände sig så nöjd och stolt att jag fick min vilja igenom. .... på något mer seriösare. Inte bara typ kan vi fara på ica? Jag är hungrig .... något seriöst. Gud jag var stolt....”

Barn i Nordmaling 2017

För att kunna möjliggöra processer för barns delaktighet ser deltagarna i forskningscirkeln att det är nödvändigt att utveckla strukturer och förhållningssätt i arbetet, vilket också många studier pekar på. Vidare ökar barns möjlighet att påverka beslutsfattandet med antalet möten de deltar i.³⁶

Deltagarna i fokusgruppsintervjun angav några punkter som var viktigast att tänka på:

- Vid samtal bör vi tänka på att göra samtalen på andra sätt än sittande på socialtjänstens kontor. Exempelvis ta promenader, åka bil, fika osv.
- Leka fram barnens tankar och åsikter med yngre barn.
- Ta vara på barn/ungdomars önskemål vid träffar, att vara flexibel.
- Använda material vi har på kontoret för att göra barnet/ungdomen mer delaktig, speciellt gällande utredningsprocessen.
- Ge barnet/ungdomen tryggheten att veta vilken handläggare man har.

Flera forskningsöversikter ger exempel på faktorer som bidrar till delaktighet i barnavårdsprocessen såsom ålder på barnet, typen av ärende och vilken fas ärendet befinner sig i. Delaktighet bör vidare ses som en process som kräver många möten. Två förutsättningar att möjliggöra barns delaktighet; 1. Att utveckla strukturer där barn ges möjlighet att återkommande få framföra sina åsikter. 2. Att mötena med barnen också ligger till grund för en kontinuerlig utveckling av metoder hur man arbetar direkt med barnen.³⁷ Sammanfattningsvis pekar forskningen på att det är viktigt att socialarbetaren är klar över barnets medverkan. Är det för att verkligen ta fasta på vad barnet egentligen vill prata om som man bjuder in till delaktighet eller är det information till utredningen som efterfrågas.³⁸

29. Cashmore, J. (2002). Promoting the participation of children and young people in care. *Child abuse neglect*, 26(8), pp.837-847.

30. Hermodsson, A. & Hansson, C. (2005)

31. Shier, H. (2001)

32. Munro, E. (2001). Empowering looked-after children. *Child & family social work*, 6(2) pp.129-137.

33. Bijleveld, G. Dedding, C & Bunders-Aelen, J. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child & family social work*, 20(2), pp. 129-138.

34. Shier, H. (2001)

35. Leeson, C. (2007). My life in care: experiences of non-participation in decision-making processes. *Child & family social work*, 12(3), pp. 268-277.

36. Vis, S. & Thomas, N. (2009). Beyond talking - children's participation in Norwegian care and protection cases. *European journal of social work*, 12(2), pp. 155-168.

37. Vis, S & Thomas, N. (2009)

38. McLeod, A. (2007)

Att ta vara på barnens erfarenheter

Nedan försöker vi utifrån vårt arbete med forskningscirkeln svara på de frågeställningar som sattes upp vid uppstarten utifrån syftet att tydliggöra motiv, lämpliga former och förutsättningar för barns och ungdomars delaktighet inom individ- och familjeomsorgen i Nordmaling. Det finns stora begränsningar att under en relativt kort tid i en pressad verksamhet försöka svara på ganska stora forskningsfrågor, därför är svaren på frågeställningarna långt ifrån uttömmande.

Varför ska barn och ungdomar vara delaktiga i socialtjänstens arbete? Under forskningscirkelns begränsade form har några aspekter framträtt tydligare än andra. Först och främst handlar det om ett mellanmänniskt motiv. Att när socialtjänsten hanterar frågor som rör barnens egen livssituation behöver barnen allt efter ålder och mognad ges möjlighet att vara delaktiga i processen. Det handlar om att barnen har vissa rättigheter och skyldigheter som regleras i bland annat barnkonventionen och socialtjänstlagen. Det handlar också om ett organisatoriskt motiv där socialtjänstens arbete blir mera framgångsrikt när barnens röster tas till vara, som kunskap att utveckla metoder och arbetssätt som verkligen når fram med hjälp till barnen. Det kan vara en källa till systematisk uppföljning av verksamhetens arbete. Genom att lyssna och låta barnen vara delaktiga ger det barnen möjlighet att få stöd som de kan förstå och växa av.

Frågan om socialtjänstens tillgänglighet för barn och ungdomar i Nordmaling bottenar egentligen i ett bredare perspektiv än de barn som redan är föremål för socialtjänstens arbete. Det vill säga att tanken var att ställa frågan till en större allmänhet för att säkerställa att barn och unga i Nordmaling vet och kan söka stöd och hjälp hos socialtjänsten. Inom ramen för forskningscirkeln hann vi inte med att ställa frågor till de som inte redan var aktuella vid socialtjänsten. Deltagarna konstaterade ändå att de behöver förbättra tillgängligheten på flera olika plan vad det gäller informera om vad socialtjänsten kan erbjuda för stöd och hjälp. Många förbättringsförslag diskuterades, till exempel att förbättra hemsidan med aktuell och begriplig information för barn och unga.

Är då barn och unga delaktiga i utredningar och insatser? Här kan man på ganska goda grunder svara på frågeställningen med både ett ja och nej. Ja i den meningen att barnen i intervjuerna upplever att socialtjänsten lyssnar och ger dem mera plats än andra myndigheter såsom BUP och Migrationsverket. Här kan man anta att det bland annat är socialtjänstens utredningsverktyg BBIC som ligger till grund för ett mera systematiskt arbetssätt där barnens åsikter skall tas tillvara. Nej, i den meningen att

socialtjänsten verkar inom ett område med strukturer som kan vara svåra att förstå även för vuxna. Här blir det tydligt hur viktigt det är att barnen får för dem begriplig information. För de ensamkommande barnen med svårigheter att förstå språket och det svenska systemet, blir det en ännu större utmaning att göra dem delaktiga på ett sätt som stärker deras roll i samhället. Deltagarna i forskningscirkeln konstaterade att de behöver utarbeta arbetssätt där barns delaktighet tas med som ett naturligt inslag i arbetsprocessen från anmälan/ansökan till avslut.

För att bli mer tillgängliga och tillvarata barnens erfarenheter konstaterades under forskningscirkeln att de inte har några bra utvärderings- och uppföljningsrutiner för att ta reda på barnens synpunkter. Deltagarna i forskningscirkeln konstaterade att barnens erfarenheter är en viktig kunskapskälla som de i högre utsträckning behöver ta tillvara på för att använda i verksamhetsutveckling. Bland annat planeras en utbildning i ORS/SRS³⁹ under hösten.

De förutsättningar som behövs för att göra barnen mer delaktiga i Nordmalings arbete med barn och unga ligger både på en organisatorisk och på individuell nivå. På den organisatoriska nivån handlar det om att utveckla tydliga rutiner som gör att det så småningom blir självklart att barnens delaktighet alltid finns med i arbetet. Från det förebyggande arbetet, genom anmälan/ansökan till insatser och avslut. Önskvärt är också att de politiska beslut som fattas i kommunen kring verksamheten grundas i barns tidigare erfarenheter, men denna aspekt har vi inte hunnit arbeta med under forskningscirkeln. Däremot finns i planen för det fortsatta arbetet att presentera resultaten för politiker, chefer och andra beslutsfattare.

Förutsättningarna på den individuella nivån handlar både om att använda olika verktyg och metoder men också att skapa tid för att lära känna och hinna möta barnen. Exempelvis har all fast personal under forskningscirkelns gång fått utbildning i samtalsmetodik vilket är en bra början för att göra barnen mera delaktiga i arbetet. Till den individuella nivån hör också att tillvarata personalens tidigare erfarenheter, så kallad "tyst kunskap". Att skapa rutiner för att handleda och lära av varandra är också viktiga förutsättningar för ett bättre arbete med barns delaktighet.

39. Långdahl, G-E & Marklund, R. Handbok för uppföljning med hjälp av ORS-Outcome Rating Scale och SRS - Session Rating Scale. Region Västerbotten och Skellefteå kommun. ISBN:978-91-979678-9-1 Tryckeri city

Förbättringsområden i Nordmaling

När vi utifrån forskningsfrågorna diskuterat resultaten av själva forskningscirkeln kommer vi naturligt in på de mål deltagarna satt upp för hela arbetet. Med nya kunskaper och erfarenheter i litteraturstudier, fokusgruppsintervjuer och barnintervjuer har deltagarna tydliggjort vilka förbättringsområden som de behöver utveckla för att öka barns delaktighet i arbetet. Nedan redovisas några tankegångar som framkommit utifrån de mål som arbetats med.⁴⁰

MÅL 1: Rutiner för att göra barn delaktiga

Det första målet handlar om att skapa rutiner för att barnens röster skall komma fram och göra barnen delaktiga i arbetet. I barnintervjuerna blev barnens röst synliga och deltagarna i forskningscirkeln fick insikt om att det inte är självklart att barnens röster hörs i det dagliga arbetet. Deltagarna ser behovet av att bygga in rutiner i arbetsprocessen som ständigt påminner om vikten av barnens medverkan i det vardagliga arbetet.

Eftersom barn måste få möjlighet att komma till tals utifrån sina förutsättningar vad gäller ålder och mognad, och i vilken situation de befinner sig i, ville deltagarna ha en fast rutin att alltid inför nya ärenden diskutera hur barnen skall vara delaktiga under hela arbetsprocessen. De bestämde att redan vid förhandsbedömningen ska de, om möjligt, alltid träffa barnet. Efter det kan det vara lättare att planera specifikt utifrån varje barns situation och förutsättningar. Information som barnet förstår är viktigt att ge från början så att de har chans att komma med viktiga synpunkter.

Deltagarna vill utforma en checklista att utgå från vid första träffen med barnet, med information om socialtjänsten, vad en utredning är, om sekretess m.m. Barnet skall också få ett "visitkort" med namn och mobilnummer till socialsekreteraren. De vill använda sig av olika pedagogiska material och metoder för att försäkra sig om att barnen fick information som de kunde ta till sig. Andra delar är att ge barnet utrymme att ha synpunkter på vilket sätt de ska träffas och inte alltid förutsätta att socialkontoret är rätta platsen för barnen att träffas på samt att ge barnen möjlighet att bestämma om de vill ha med sig någon "trygghetsperson". Deltagarna ser också vikten av att hitta rutiner för hur barnet kontinuerligt ska få information om vad som händer under utredningsprocessen och även när beslut ska fattas. Barnen måste få veta vem som fattar besluten. De måste också få möjlighet att uttrycka vad de upplevt under processen efter att utredningen eller behandlingen är slutförd. Om man bestämmer att det inte blir fler kontakter efter förhandsbedömningen så måste barnet genom återkoppling få veta det.

MÅL 2: Synliggöra socialtjänsten för barn och unga

Information som förutsättning för att kunna göra sin röst hörd för barn, var en viktig fråga i forskningscirkeln. Det gäller inte bara de barn som är och blir aktuella genom ansökan eller anmälan, utan även barn och ungdomar i behov av stöd som ännu inte är aktuella för socialtjänsten. Deltagarna arbetade också med frågan om på vilket sätt information till allmänheten skulle kunna anpassas så att barn och unga hittar och förstår den, och hade många idéer på vad som borde förbättras. De ville arbeta med kommunens hemsida så att den blev mera tillgänglig för barn och ungdomar. Hemsidan ska innehålla lättbegriplig information om socialtjänsten i allmänhet och om hur man får kontakt med socialtjänsten i Nordmalings kommun. Barnombudsmannen har utformat länkar som är lätta att förstå för barn och där de kan få svar på sina frågor. Deltagarna i forskningscirkeln vill att dessa länkar ska finnas på hemsidan. Via hemsidan skall det vara lätt att som barn eller ungdom hitta kontaktvägar in till socialsekreterarna. För ensamkommande barn och ungdomar finns översatta filmer "Vad händer nu"⁴¹ som socialstyrelsen har kommit ut med vilket är ett bra verktyg att använda. Deltagarna i forskningscirkeln ville också arbeta för att vara mer tillgängliga och synliga ute i samhället och möta barn och ungdomar på deras egna arenor i samhället.

MÅL 3: Uppföljningsmodell för barns delaktighet

Deltagarna i forskningscirkeln insåg att de behöver bli bättre på att ta tillvara barns synpunkter på verksamheten. Därför vill de utarbeta en enkät som kan besvaras när insatserna avslutas. Enkäterna skall sedan sammanställas och man vill arbeta med att ta fram förslag till förbättringar baserade på barnens synpunkter under året. Deltagarna vill också i högre utsträckning använda sig av ORS/SRS för att kunna följa upp hur barnet mår efter varje möte och om barnet tycker att de blivit lyssnade på vid mötet med socialsekreteraren.⁴²

40. För en fullständig beskrivning av förändrings tankar se bilaga 1.

41. <http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/ensamkommandebarn/filmforensamkommandebarn> Socialstyrelsen: Filmer Vad händer nu?

42. Långdahl, G-E & Marklund, R Handbok för uppföljning med hjälp av ORS-Outcome Rating Scale och SRS - Session Rating Scale. Region Västerbotten och Skellefteå kommun. ISBN:978-91-979678-9-1 Tryckeri city

För ensamkommande barn finns en uppföljningsmodell som utarbetats för ensamkommande barn och används i hela länet.⁴³ Den kommer också att kompletteras med en enkät som socialsekreterarna kan använda vid de lagstadgade överväganden som skall göras var sjätte månad.

Presentera för politiker och chefer

För att synliggöra och skapa förutsättningar att arbeta med barns delaktighet har det under arbetet med forskningscirkeln vuxit fram ett behov att involvera politiker, chefer och andra beslutsfattare i arbetet. Därför planeras det för en dialog med politiker och tjänstemän om förutsättningar och möjligheter att ta tillvara barns synpunkter i socialtjänsten i Nordmaling. Det är också viktigt att dessa får chans att fundera på hur barns delaktighet kan bli viktigt för deras arbete i beslutsfattande positioner.

I Nordmaling har nästan alla socialsekreterare som jobbar med barn och unga varit med i forskningscirkeln. Utifrån ovanstående idéer och förslag skissade deltagarna en handlingsplan och tidsplan. Se bilaga 1.

Några avslutande reflektioner

Ett av de uppdrag som FoU Välfärd, Region Västerbotten, har inom barn och unga-området är att förmedla kunskap om, och hitta former för, att utveckla barns delaktighet i den sociala barnvärlden. Den FoU-cirkel som skildrats i rapporten är ett exempel på hur vi arbetat med detta uppdrag. Arbeta med FoU-cirklar har visat sig vara ett bra sätt att ge socialarbetare tid för reflektion och att skaffa sig kunskap i ett angeläget ämne. Att bedriva forskning i en verksamhet som finns i en ständig förändringsprocess kan vara en utmaning. Men i Nordmaling har cirkeln kunnat genomföras trots att personal har kommit och gått på grund av personalomsättning och tjänstledigheter. Ny personal har relativt snabbt kommit in i arbetet och tagit vid där andra slutat. På så sätt kunde en viss kontinuitet bibehållas i forskningscirkeln. Deltagarna ha liknande arbetsuppgifter de tillhör också samma arbetsgrupp vilket varit en klar fördel.

För oss forsknings och utvecklingsledare som arbetar mera strategiskt med utvecklingsfrågor inom barn- och unga området har det varit lärorik att kunna få följa Nordmalings arbete. Deltagarna har varit engagerade och kreativa vilket har gjort att forskningscirkeln utmynnat i de har formulerat mål och en handlingsplan med tillhörande tidsplan för arbetet med att förbättra barns delaktighet på olika nivåer i sitt dagliga arbete.

Lyck till med utvecklingsarbetet!

Disa Edvall Malm
Forskningsledare
FoU Välfärd

Maria Clausen Edman
Utvecklingsledare
FoU Välfärd

43. FoU Välfärd, Region Västerbotten FoU rapport 2016:38 Mottagandet av ensamkommande barn i Västerbotten.

Referenslista

- Avby, G. (2015). Evidence in practice: on knowledge use and learning in social work. Linköpings Universitet: avhandling
- Artikel i Akademikern 19 sep 2016 Tema barn: Hon vet hur socialtjänsten blir bättre.
- BBIC Barns behov i centrum, www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/bbic
- Bell, M. (2002). Promoting children's rights through the use of relationship. *Child & family social work*, 7(1), pp. 1-11.
- Bijleveld, G. Dedding, C & Bunders-Aelen, J. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child & family social work*, 20(2), pp. 129–138.
- Cashmore, J. (2002). Promoting the participation of children and young people in care. *Child abuse & neglect*, 26(8), pp.837-847.
- Claezon, I. (2008). Att göra skillnad - könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Edvall, Malm, D (2012). Det socio-polisiära handlingsnätet om samverkan mellan polis och socialtjänst kring ungdomars kriminalitet och missbruk. Umeå universitet: avhandling
- FoU Välfärd, Region Västerbotten FoU rapport 2016:38 Mottagandet av ensamkommande barn i Västerbotten. ERnestad, M Clausén Edman, M Örnberg, D
- FoU Välfärd, Region Västerbotten och Rådgivningen Oden/individ och familjeomsorg, Skellefteå kommun. ISBN: 978-91-979678-9-1: Handbok för uppföljning med hjälp av ORS-Outcome Rating Scale och SRS-Session Rating Scale. Andersson Långdahl,G-E, Marklund, R.
- Gilligan, R. (2002),The importance of listening to the child in foster care. London. Jessica Kingsley.
- Hermodsson, A. & Hansson, C. (2005). Demokrati i det lilla?. Ungdomars delaktighet i sin behandling. Forskningsrapport nr . 2/2005. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Hividen,B. och Johansson, H. (2007). Citizenship in Nordic Welfare States. Taylor and Francis, Storbritannien.
- Hjelte, J. (2016). Barns och ungas delaktighet i den sociala barnvården - en kunskapsöversikt. ej tryck skrift. FoU Välfärd Region Västerbotten.
- Hyvönen, U. & Alexandersson, K. (2014). Barnen vill - vågar vi. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Leeson, C. (2007). My life in care: experiences of non-participation in decision-making processes. *Child & family social work*, 12(3), pp. 268–277.
- Lönback, E-B. & Östberg, F. (2007). Forskningscirklar - för kunskapsför djupning och utvecklingsarbete. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten (FoU) Rapport U-serien nr 6/7 AWJ tryck AB
- Långdahl,G-E & Marklund,R Handbok för uppföljning med hjälp av ORS- Outcome Rating Scale och SRS – Session Rating Scale. Region Västerbotten och Skellefteå kommun. ISBN:978-91-979678-9-1 Tryckeri city
- McLeod, A. (2007). Whose agenda? Issues of power and relationship when listening to looked-after young people. *Child & family social work*, 12(3), pp. 278–286.

Munro, E. (2001). Empowering looked-after children. *Child & family social work*, 6(2) pp.129–137.

Shier, H. (2001). Pathways to Participation; Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decisionmaking, in line with Article 12 1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society* (vol 15), pp 107–117.

Socialstyrelsen. (2015). *Bedöma barns mognad för delaktighet - Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården*. Stockholm:

Socialstyrelsen. (2015). *Etiska aspekter på att lyssna på barn i familjehem - mål, komplikationer och konflikter*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen: Filmer *Vad händer nu?* <http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/ensamkommandebarn/filmforensamkommandebarn>

Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Vis, S. & Thomas, N. (2009). Beyond talking – children's participation in Norwegian care and protection cases. *European journal of social work*, 12(2), pp. 155–168.

MÅL 1: Rutiner för att göra barn delaktiga

Utredningsprocessen	Mötet	Besluten
<ul style="list-style-type: none"> • Redan i ärendedragning och handledning hjälpas åt att prioritera och planera för hur barnet skall kunna vara delaktig under utredning och vidare. 	<ul style="list-style-type: none"> • Öka delaktigheten för barnen i mötena utifrån barnets förmåga och ålder. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tydligt vem som fattar besluten
<ul style="list-style-type: none"> • Att i möjligaste mån träffa eller prata med barnet vid förhandsbedömning. Återkoppla även till barnet om det inte blir utredning. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bli bättre på att informera barn, inte bara föräldrarna om vad mötet ska handla om när man kallar till första möte. 	<ul style="list-style-type: none"> Viktigt med information när barn inte får påverka besluten. Lyssna och bekräfta.
<ul style="list-style-type: none"> • Tillgänglighet ge barnet mobilnummer till handläggare med uppmaning att kontakta under främst kontorstid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Förr fanns ett formulär i BBIC där föräldrar och barn fick möjlighet att förbereda sig och berätta vad de ville ta upp på mötet. Kolla med socialstyrelsen om det finns kvar om inte göra eget formulär. 	
<p>Planera träffar som man ska ha med barnet under utredningstiden. Skapa en checklista att utgå från vid första träffen med barnet. Info om socialtjänsten, utredning, sekretess och lämna "visitkort".</p>	<p>En metod för att träffa barnet först innan man träffas första gången. Låta barnet avgöra ifall de vill ha med en trygghets person.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Se över språket så att det anpassas för dem som ska läsa det. Klarspråk-utbildning. 	<p>För information ha skriftlig information för olika åldrar. Pixiböcker, broschyrer m.m</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Ladda hem trianglar på olika språk som finns på socialstyrelsens hemsida. 	<p>Vara flexibla i mötet med barnen både vad gäller plats och tid och vem som ska delta.</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Avslutande samtal med barnet när utredningen är i slutfas. Återkoppla vad händer nu? 	<p>Träffa barn på andra ställen tex bilen, hemma, ute på stan m.m</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • När insats beviljats 	<p>Berätta för barnet vad som kommer att hända.</p>	<p>Förklara syftet med insatsen. Ge barnet möjlighet att få tycka till om beslutet.</p>
Bli tydliga med vilka vi är till för.		

MÅL 2:

Synliggöra socialtjänsten för barn och unga

Att göra	Ansvarig
<ul style="list-style-type: none"> • Sätt in "Koll på soc" kopplat till kommunens hemsida. 	IFO-chef besluta och kontaktar ansvarig för hemsidan.
<ul style="list-style-type: none"> • Titta över hur hemsidan är utformad utifrån information till barn. Koppla in kommunikatör och IT som stöd. 	Arbetsgruppen kan tillsammans med IFO-chef se över hemsidan på en "planeringsdag". IFO-chef kontaktar kommunikatör och IT gällande eventuella ändringar.
<ul style="list-style-type: none"> • Kolla med Barnombudsmannen som kan ge tips på hur förbättra hemsidan. 	Förste socialsekreterare kan ansvara för detta. "Redovisas vid ev planeringsdag".
<ul style="list-style-type: none"> • Se över språket så att det anpassas för dem som ska läsa det. Klarspråk-utbildning. 	Om utbildning ska genomföras, beslut av IFO-chef. Generell diskussion kan hållas i arbetsgruppen.
<ul style="list-style-type: none"> • Vad händer nu- filmer som kan användas före och inför ett möte. 	EKB handläggarna samt personalen på HVB-hemmen.
<ul style="list-style-type: none"> • Viktigt att barn på hemsidan kan få ett telefonnummer att ringa till och att det inte syns vilket nummer man ringer från. <ul style="list-style-type: none"> · En eventuell chatt, där barnen kan skriva · Fältning oftare under året 	Fältning, telefonnummer och chatt samt utformning av detta, behöver förankras politiskt, då det medför ökade kostnader.
<ul style="list-style-type: none"> • Möjlighet med anonym anmälan på hemsidan. 	IFO-chef kontaktar ansvarig för hemsidan om detta ska finnas.

MÅL 3:

Uppföljningsmodell för barns delaktighet

Utredningsprocessen	Mötet	Besluten	Insatsen
<ul style="list-style-type: none"> • Avslutande samtal med barnet när utredningen är i slutfas. Återkoppla vad händer nu? 	Träffa barnet och berätta om utredningen och förslag till beslut	Ge barnet möjlighet att tycka till om beslutet och förklara noga varför just detta beslut fattas.	Ge möjlighet för barnet att tycka till om insatsen.
Pågående insats	Inför möten används Samrådsdokument <i>För familjehemsföräldrar, vårdpersonal eller kontaktperson/familj – inför uppföljningsmötet</i>		Regelbundet följa upp insatsen. Ge möjlighet för barnet att tycka till om insatsen.

Tidsplan för Nordmalings arbete med barns delaktighet

MÅL 1: Rutiner för att göra barn delaktiga

Laneringsdag för samtliga i arbetsgruppen.
Under hösten.

- Arbete med punkterna som framkommit i forskningscirkeln.
- Checklista första samtal upplägg av ärenden.
- Rutin för hur barnet skall göras mer delaktigt i utredningsprocessen.
- Ta fram material som ska användas till ex Pixiböcker, broschyrer, info utifrån ålder m.m. Visitkort och info vid krisituationer.

Eva sammanställer en rutinbok på Barn och unga kring handläggning i barnärenden. Komplettering med EKB.

Rutiner/checklistor kring barns delaktighet införs i denna rutinbok efter planeringsdagen.

Rutinboken skall gås igenom vid introduktion av nyanställda.

För att vidmakthålla beslutade rutiner gå igenom regelbundet i ett årshjul.

MÅL 2:

Synliggöra socialtjänsten för barn och unga

Utse en arbetsgrupp som tillsammans med IFO-chef jobbar med punkterna att synliggöra socialtjänsten. Involvera kommunens kommunikator i arbetet.
Påbörjas under hösten 2017

MÅL 3:

Uppföljningsmodell för barns delaktighet

För att följa upp om de barn som haft kontakt med socialtjänsten känner sig delaktiga skall en enkät tas fram. Sammanställ enkäter och jobba med synpunkterna som rutin över året.

En webbenkät kan konstrueras. Ta hjälp av IT-folk i kommunen. Ipad kan användas när barn och ungdomar skall svara.

Socialsekreterare för EKB kan använda befintlig uppföljningsmodell som finns på boendena. Följ utvecklingen under året med utformning av enkät på individnivå "Frågor om mig" som FoU Välfärd Region Västerbotten håller på att ta fram. Nordmaling är pilotkommun för framtagandet av denna enkät.

Utbildning ORS/SRS under hösten 2017.

En halv dag för diskussion hur gruppen skall använda ORS/SRS och enkäterna efter vi har gått utbildningen.

MÅL 4: Presentera för politikerna

Precisera vad vi vill ta upp med politiker och chefer. Diskuteras på uppföljningsträff med FoU-cirkeln under senhösten (oktober). Presentera arbetet och få förutsättningar att arbeta med barns delaktighet trots arbetsanhopningar.

Görs i samband med publicering av FoU-cirkelrapporten. Tas upp med politiker /chefer i början av januari 2018.

REGION
VÄSTERBOTTEN

FoU Välfärd, Region Västerbotten
En regional aktör för forskning och
utveckling inom socialtjänst och
berörda delar av hälso- och sjukvården

